

Välkommen bok om palliativ strålbehandling

Stein Kaasa, Erik Wist, Herman Høst, red. **Palliativ strålbehandling.** Översättning: Inger Almqvist. 188 sidor. Lund: Studentlitteratur, 1996. Pris ca 265 kr. ISBN 91-44-39771-2.

Recensent: universitetslektor Ragnar Hultborn, onkologiska institutionen, Sahlgrenska sjukhuset, Göteborg.

Det är glädjande att en bok om palliativ strålbehandling kommit ut och att den också översatts till svenska, då sannolikt denna behandlingsform underutnyttjas i Sverige. Boken är redigerad av tre i palliativa och radioterapeutiska frågor erfarna norska onkologer under medverkan av ett stort antal norska kolleger.

Bokens första tredjedel avhandlar strålfysik/teknologi och strålbiologi. Några kapitel berör sedan allmänna frågor om palliativt omhändertagande inkluderande icke-radioterapeutiska metoder. Bokens senare hälft består av organrelaterade kapitel jämte »akut onkologi».

Tunn eller tung – beroende på läsaren

Beroende på vem som läser boken kan den första tredjedelen avseende allmänna strålterapeutiska frågor synas för tunn eller för tung. De mekanismer som leder till snabb smärtlindring även vid små doser liksom radionuklidterapi berörs inte.

Kapitlet om kommunikation med patienten är utmärkt välskrivet.

De organspecifika kapitlen måste naturligtvis ge en bakgrund som ibland blir onödigt omfattande på bekostnad av den speciella strålterapeutiska framställningen. Palliativ behandling präglas alltid av »konst», där olika kulturer och traditioner kan prägla praxis. I stort sett är dock den norska traditionen mycket lik den svenska.

Bör läsas av berörda kolleger

Jag hoppas boken blir läst av kolleger som arbetar med patienter med avancerade tumörsjukdomar, framför allt utanför den onkologiska specialiteten men naturligtvis också inom densamma liksom inom hem- och hospicesjukvården. •

NYA BÖCKER

Fakta och patient- funderingar om bröstcancer

Agneta Ullenius. **Bara mitt bröst. En överlevnadsbok för cancerdrabbade.** 203 sidor. Stockholm: Norstedts, 1996. Pris ca 290 kr. ISBN 91-1-960082-8.

Recensenter: överläkare Leif Bergkvist, och specialsjuksköterska Monica Träff, kirurgiska kliniken, centrallasarettet, Västerås.

När vi först hörde om denna bok tänkte vi nog båda: Åh, ännu en bok med självömkan och kritik mot sjukvården. Men det här var något helt annorlunda. Redan efter några sidors läsning insåg vi att här föreligger ett dokument som skiljer sig från mycket av vad vi sett i denna bransch tidigare.

Fakta, värdiga en lärobok

Varvat med objektiva beskrivningar av subjektiva besvär finns en mängd fakta om bröstcancersjukdomen. Agneta Ullenius har lyckats med att målande beskriva de känslor som nog de flesta patienter som drabbas av cancerbesked upplever, både i den akuta chockfasen och senare under olika delar av bearbetningen av detta svåra besked. Hennes förtvivlade rop på hjälp, förnekande och hopp är till en början varvade i ett totalt kaos. Men det känns aldrig sentimentalt utan objektivt, trots att det hon be-

skriver är de allra innersta funderingar kring liv och död som en människa kan ha. Däremellan finns faktaavsnitt som inte ligger långt efter moderna läroböcker, både vad gäller riktigheten och rikligheten i de fakta som presenteras.

Det är en modern beskrivning av modern bröstcancerterapi, dessutom med olika alternativ så att den kan ligga till grund för en patient som vill ha information om olika möjligheter för att själv kunna ta ställning till den bästa behandlingen.

Men inte bara patienter kan ha nytta av denna bok. Vi är övertygade om att all sjukvårdspersonal, både färdig och under utbildning, både läkare och sjuksköterskor/undersköterskor, kan ha stor nytta av den. Här finns en korrekt och aktuell information om denna vanliga sjukdom, dessutom skriven på ett personligt sätt där man kan leva sig in i patientens situation.

Reaktioner efter cancerbeskedet

Vi får i boken följa Agnetas väg efter cancerbeskedet genom olika faser av behandlingen. Vi får uppleva hennes hastiga svängningar mellan hopp och förtvivlan och hennes många frågor. Ska jag få behålla bröstet? Inte finns det väl spridning? Inte behöver jag tappa håret? osv. Förutom de rent medicinska fakta som presenteras finns också varvat psykologiska beskrivningar av reaktionsmönster, och det fina med dessa är att de inte nödvändigtvis tvingar på någon en modell för hur man skall reagera. Gång på gång poängteras att vi alla är olika och att reaktionerna kan se väldigt olika ut för olika människor. Just mångfalden av reaktioner och vad som är »normalt», är nog en av de viktigaste kunskaperna att tillägna sig när man träffar dessa patienter i vården.

Lyssna på patienten!

En annan viktig sak som illustreras med denna bok är hur viktigt det är att lyssna på patienten. Det kan exemplifieras med ett påpekande som Agneta gör och som vi tror att vi som arbetar inom vården kanske ibland glömmer bort, nämligen att det ju faktiskt gör ont, till och med mycket ont, att göra en primär bröstrekonstruktion.

Alla är så upptagna med sjukdomen i sig att vi glömmer att det gör mycket onödigt att lägga in en expander under muskeln än att bara ta bort bröstet. Det är alltid viktigt att lyssna till patienten, och Agneta ger oss med denna bok verkligen möjlighet till det. Med sin fina språkbehandling gör hon det dessutom till en njutning.

Självklar kurslitteratur

Slutligen bör det kanske påpekas att det här är en bok som är skriven av en mycket speciell person, en person som valt att söka kunskap för att stilla sin ångest och rädsla inför den okända och hotande cancer. Inte alla patienter väljer en sådan väg och boken kanske just därför inte passar för alla patienter, men för den som i likhet med Agneta önskar mer kunskap är den en utmärkt uppslagsbok.

Den är skriven på ett lättfattligt språk och med rikligt med förklaringar av svåra ord och uttryck, vilket gör att även en person utan förkunskaper bör kunna tillgodogöra sig den. För kandidater och sjuksköterskeelever borde den vara självklar kurslitteratur. •

Behandling av själv-mordsnära ungdomar

James K Zimmerman, Gregory M Asnis, eds. **Treatment approaches with suicidal adolescents.** 296 sidor. New York-Chichester-Brisbane: Wiley, 1995. Pris £ 30.95. ISBN 0-471-10236-9.

Recensent: med dr Bo Runeson, Centrum för suicidforskning och prevention, Stockholm.

»Det måste vara tungt och svårt att arbeta med själv-mordsnära ungdomar!» Så faller ofta kommentaren till den som givit sig i kast med denna uppgift. Frågan finns med i inledningen till denna tilltalande bok, som innehåller både teoretiskt viktiga och praktiskt konkreta delar.

Kunskapsläget när det gäller vad vi vet om epidemiologi, bakgrundsfaktorer och riskgrupper redovisas med en snävt amerikansk litteraturrenomgång. Att mycket vetenskapligt arbete gjorts i Europa har amerikanska författare svårt för att engagera sig i. Fall-

exemplen, som är många och illustrativa, är naturligtvis också begränsade till de olika författarnas egna erfarenheter från huvudsakligen amerikanska storstadsmiljöer, men så blir det naturligtvis med fördel. Påtagligt är ändå hur vi kan känna igen mycket av våra patienters situationer. Trots samhälleliga skillnader är människors problem i mycket gemensamma.

Samtalsmetodik

Behandlingsaspekter dominerar, som titeln utlovar. Krisperspektivet finns med i flera avsnitt, detta är säkert en viktig betoning. En psykodynamisk modell redovisas, det finns modeller från kognitiv psykoterapi, familjeterapi och grupp-terapi. Man lyckas på ett åtminstone understundom övertygande sätt visa hur man hittat vägar att använda de terapeutiska skolornas särdrag på just suicidala tonåringar.

Vi tyngs inte med basala genomgångar av teoretiska skillnader mellan skolorna utan får goda förslag på hur modeller kan tillämpas. Detta sker med många exempel på hur samtalet kan utspinna sig i mötet med unga.

Konkreta behandlingsfrågor

Jag reagerade med igenkännande inför påpekandet av hur suicidförsök ofta sker i ett tillstånd av kognitiv distorsion, i upprördhet – där vi inte heller ska pressa patienten till att formulera mer av intention än vad som egentligen fanns. Den laddade situationen på akutmottagningen finns med, liksom den ofta avgörande diskussionen med familjen kring om inläggning ska tillgripas.

Även det mer långsiktiga arbetet med den suicidala tonåringen betas av punkt för punkt. Någon av författarna har försökt hitta vägar att i större utsträckning kunna få patienten att dyka upp till det första viktiga uppföljningsmötet. Någon annan fokuserar på hur föräldrar tas med. Den farmakologiska behandlingen av t ex depressioner med de aktuella SSRI-medlen belyses också i exempel.

Utvecklande arbete

Hur lyckas man som ung separera från föräldrar utan att förlora upplevelsen av samhörighet? Den frågan är av stor betydelse för många som arbetar psykoterapeutiskt med suicidala tonåringar, men väcker vårt intresse också som föräldrar. Här hittar vi delar av sva-

ret på frågan från bokens inledning. I arbetet med suicidala personer lär vi oss mycket av de viktiga existentiella frågorna. I det suicidala ögonblicket finns den tillspetsning av livsfrågorna som vi annars mest halkar förbi. Det är inte heller bara de lättköpta segrarna som tilltalar oss. Mest betyder vinsten när den skett efter kamp. •

Komprimerat om ateroskleros och kranskärlsjukdom

Valentin Fuster, Russell Ross, Eric J Topol, eds. **Atherosclerosis and coronary artery disease**. Vol 1 och 2. 2 493 sidor. Philadelphia–New York: Lippincott–Raven, 1996. Pris £ 211. ISBN 0-7817-0266-6.

Recensent: professor Anders G Olsson, internmedicinska institutionen, Hälsouniversitetet, Linköping.

För den som en gång givit sig på att fungera som redaktör för en omfattande lärobok om ateroskleros är detta verk onekligen en beundransvärd bedrift. I två volymer har man samlat många av världens främsta forskare inom det mångfasetterade område som boken behandlar, och resultatet är imponerande.

Boken är uppdelad i sex avsnitt. Den inleds med ett historiskt perspektiv på kranskärlsjukdom och en epidemiologisk översikt. I det första avsnittet genomgås riskfaktorer för sjukdomen, med särskild tonvikt på lipoproteinabnormaliteter och hypertoni – områden där särskilda framsteg gjorts beträffande patofysiologi och behandling. Det andra avsnittet täcker den aterosklerotiska lesionens patogenes och innefattar en beskrivning från fettstrimmor (fatty streak) till plackruptur. Varje i aterosmet ingående cellslag beskrivs. Särskild uppmärksamhet ägnas aterosklerosens inflammatoriska karaktär.

Det tredje avsnittet handlar om akut hjärtinfarkt med dess patofysiologi, kliniska yttringar, akuta behandling och över-

levnad. Detta avsnitt upptar nästan 500 sidor och är kardiologiskt allsidigt. De tre sista avsnitten är kortare men behandlar ändå uttömmande instabil angina, kronisk stabil angina och icke-koronar ateroskleros.

Illustrativa färgplanscher

Boken har hög kvalitet. Man slås av goda illustrativa färgplanscher av kliniska fynd och histologiska sektioner, rikligt med didaktiska schematiska återgivningar av olika metabola förlopp, många illustrationer är hämtade från originalarbeten. Referenslistorna är omfattande.

I volymerna finns samlat såväl frontlinjeforskning med de senaste teknikerna, tex transgena musmodeller för aterosklerosforskning, som riktlinjer för lipidbehandling och för primär och sekundär prevention.

Psykosociala aspekter saknas

Reklamen för boken vill göra gällande att den är heläckande – och det är den om man ser på kranskärlssjukdomen i ett snävt biologiskt perspektiv. Jag saknar ett kapitel om sjukdomen i ett socialt sammanhang, en diskussion om dess höga prevalens i lägre socialgrupper. Den mycket stora skillnaden i prevalens mellan olika länder kommer knappast fram. Inte heller finns nämnt något om psykosociala faktorer, som möjliga mediatorer av sjukdomen.

Av 153 författare är tolv icke-nordamerikaner, varav en svensk. Visserligen är den amerikanska aterosklerosforskningen mycket framstående och ledande, men knappast i den grad författarfördelningen antyder.

Brister i aktualitet

Dilemmat med läroböcker är den långa tiden från det att ett manus lämnar författarens hand tills boken finns tillgänglig i bibliotek och på bokhandelsdiskar. Detta har accentuerats av den accelererande kunskapsutvecklingen och den snabbhet med vilken andra medier förmedlar kunskap. Otidsenligheten i detta fall kan illustreras med bokens behandling av 3-hydroxy-3-metylglutaryl coenzym A (HMG-Co-A)-re-

duktashämmare och deras roll i behandlingen av kranskärlsjukdom. Fastän den första positiva interventionsstudien med dessa läkemedel »Scandinavian Simvastatin survival study» (45) publicerades 1994 finns den inte med i sakregistret i detta verk publicerat 1996. Under detta läkemedels rubrik i kapitlet »Management of lipid disorders» finns studien inte nämd ehuru så är fallet med flera små regressionsstudier med HMG-CoA-reduktashämmare.

4S får några rader under rubriken »Lipid lowering» i kapitlet »Medical management» i avsnittet »Chronic stable angina». Under rubriken »Postinfarction survival» står inte ett ord om denna nya typ av livräddande behandling!

Än värre blir det i kapitlet om kalciumantagonister, där boken behandlar studier bara fram till 1991. Även om författaren uttrycker sig med försiktighet lämnas läsaren helt i sticket beträffande de senaste årens livliga diskussion rörande kalciumantagonisternas roll i postinfarktbehandlingen.

Slutsatsen blir att studier publicerade senare än mitten av 1994 knappast finns med i boken, men att den utgör ett gott vittnesbörd om kunskapsfronten vid denna tid, och det är ju inte fy skam.

Behövs då dessa tegelstenar fortfarande? Den kollega som förväntas läsa boken är nog så intresserad av problematiken att han eller hon säkert inhämtar senaste nytt på ESCs eller American Hearts årligen återkommande möten. På många kliniker har man eller håller man på att skaffa egna hemsidor med kontinuerligt uppdaterat specialistutbildningsstoff omedelbart tillgängligt.

En tillgång som uppslagsbok

Ändå är det en tillgång att ha denna komprimerade informationsmängd lättåtkomlig på bokhyllan, närmast som uppslagsbok. Den är också en mycket god tillgång för medicinstudenter på bibliotek och kliniker. Uppriktigt sagt vill jag inte vara utan verket i min bokhylla! •

Adressera korrespondens om nya böcker och recensioner till:

Bokredaktionen, Läkartidningen, Box 5603, 114 86 Stockholm.